

Zo leren schrijven en lezen volgens Rudolf Steiner (zlslvRS)

Een aantal jaren geleden is de Begeleidingsdienst voor vrijescholen (BVS schooladvies) met de methodiek van José Schraven op de markt gekomen om kinderen te leren lezen en schrijven. Er zijn nu nog maar weinig vrijescholen die deze methodiek niet toepassen. Het enthousiasme hiervoor van veel vrijeschoolleraars is groot. Veel leerkrachten vinden het prettig met een map te werken waarin alles zo systematisch/geordend staat; dat biedt houvast, je kan niets vergeten, je hebt zekerheid en duidelijkheid.

Toen ik er een paar jaar geleden voor het eerst van hoorde en een voorlichtingsmiddag bijwoonde, zag ik die orde, duidelijke opbouw, maar ik was ook wel (een beetje) verbaasd en verward. Dit strookte volgens mij toch op veel belangrijke punten niet met het vrijeschoolonderwijs?

Omdat ik zelf in die tijd weer met een eerste klas aan de slag ging, ben ik me er nog eens in gaan verdiepen:

Hoe zat dat ook al weer met dat leren lezen? Waarom lezen kinderen op de vrijeschool vaak later dan op de reguliere school?

Ik heb met veel mensen gesproken en ben aan het lezen geslagen.

Natuurlijk ben ik allereerst op zoek gegaan naar de uitgangspunten, het mensbeeld ons aangereikt door Rudolf Steiner.

Al snel kwam ik punten tegen waardoor ik dat, wat ik bij R. Steiner vond en hoe J. Schraven werkt, niet kon rijmen.

Ik wil een aantal noemen:

- Een belangrijk uitgangspunt in het vrijeschoolonderwijs is dat je de ontwikkeling van de kinderen kunt zien als een herhaling van de hele mensheidsontwikkeling. Voor de pedagogiek betekent dat, dat je met de kinderen ook die weg (verkort) gaat. Als je naar de ontwikkeling van de taal kijkt, zie je de lijn van luisteren, spreken, bewegen, tekenen/schilderen van beelden. Uit het beeld worden de letters ontwikkeld, het lezen van het geschrevene, het lezen van de gedrukte letters. Dit is voor de lagere klassen van de onderbouw voor de praktijk uitgewerkt. Mooi beschreven is dit b.v. in het boekje van Erika Duhnfort (der Anfangsunterricht im schreiben und lesen) en ook in het boekje van Willi Aeppli: Aus dem Anfangsunterricht einer Rudolf Steiner-Schule, het hoofdstuk: 'erster Schreibunterricht'. Het vele kunstzinnig bezig zijn vóór het uiteindelijke abstracte lezen, zorgt voor een vertraagde (vgl. bij reguliere scholen) leerlijn op de vrijeschool. Ook zijn hierover door Rudolf Steiner belangrijke dingen gezegd in o.a. een voordracht gehouden voor ouders op 13 januari 1921. Deze voordracht is recent door Nearchus uitgegeven als klein boekje, de moeite van het lezen waard (het boekje heet: 'De wordende mens: een wonder').

Het eindstation is het lezen van de abstracte, gedrukte letters. De weg ernaar toe is die zoals we die kennen (Kennen 'we' die nog? Denken we er steeds aan? Voelen we er nog voor?) van de verhalen, het spreken, al die spraakoefeningen, het genieten van de klanken, de letterbeelden, het kunstzinnige, schilderen/tekenen, het schrijven van de letters, naar uiteindelijk het lezen.

Als je die weg met de kinderen gaat, is er onbewuste herkenning bij de kinderen van kosmische wetten. Je geeft ze zielenvoeding, de kinderen beleven: het klopt, het is waar.

Als je José Schraven 'doet' is het: lezen vanaf dag één in de eerste klas; in de eerste week staan er al woordjes op het bord in drukletters (of er hangen kaartjes met zwarte gedrukte letters). J. S. begint dus bij het eindstation. Natuurlijk mag je daarnaast de letterbeelden ook aanbieden.

-Als je de vrijeschool-weg gaat zoals net beschreven, kost dat tijd. De weg van het willen, het beleven (het gevoel), naar uiteindelijk het denken - en vooralsnog het beeldende en niet het abstracte denken- is een weg waar je de tijd voor neemt zodat de kinderen zich kunnen verbinden.

Als leerkracht bied je in veel verschillende kunstzinnige/speelse vormen de klanken/letters aan; het moment waarop een kind gaat lezen is, per kind verschillend, dat komt uit het kind zelf, bij ieder kind op zijn eigen tijd. En dat is dan zeer vreugdevol! Hier zit ook vaak de angst bij leerkrachten en ouders als dat moment later komt dan 'gemiddeld'. Je volgt de kinderen, je bent gericht op hun ontwikkeling, niet op het resultaat. Deze weg zoals de vrijeschool altijd ging, is spannend, je moet je lessen zelf maken, zelf waarnemen aan je klas wat de volgende stap is, vertrouwen hebben. Maar het is ook een weg vol levendigheid en verrassingen. Met de kinderen ga je als leerkracht op deze ontdekkingsreis. Hier kun je als leerkracht in je les leggen waar je zelf enthousiast voor bent en aan dat enthousiasme leren en groeien de kinderen.

-Ik heb begrepen dat J.S. is ingevoerd om snellere en meetbaar hogere resultaten te behalen. In bovengenoemde geschriften wordt verteld dat het zo belangrijk is HOE de kinderen iets leren, dat dat HOE grote invloed heeft op de ontwikkeling, op hoe ze later in het leven staan.

De uitslagen van de Cito's zijn/waren in de lagere klassen van de vrijeschool te laag. J.S. is een recht -toe, recht- aan verhaal, de boel is controleerbaar, je hebt meer zekerheid, de Cito-uitslagen zullen stijgen (doel bereikt).

De snelheid waarmee de stof bij J.S. aangeboden wordt, is hoog, er wordt veel oefentijd ingeroosterd, er wordt veel 'los', technisch geoefend, terwijl je toch probeert vanuit het geheel te werken.

-Daarnaast is lezen het koppelen van beeld aan klank. Wanneer kinderen dit vanuit hun ontwikkelingsfase kunnen, is afhankelijk van in hoeverre het kind al gelateraliseerd is. Ga je geforceerd te snel leren lezen, dan kan dat een gezonde ontwikkeling in de weg staan.

-Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat daar waar 'vroeger' de vrijeschool vanuit visie terughoudend was met snel leren lezen, dat met de nieuwe wind van J.S. een heel andere koers wordt gevaren en dat daarbij niet meer de vraag wordt gesteld: hoe werkt het onderwijs, maar hoe krijgen we zo snel mogelijk resultaat. (Ontwikkelingsgericht versus prestatiegericht).

-Een paar notities die ik maakte tijdens de cursus over de J.S. methodiek: Heel vaak werd het woord snel genoemd (en versnelling kan tot verharding leiden. Dat gebeurt al veel in deze tijd en daarmee kunnen later ziektes ontstaan). De kinderen moeten snel zelfstandig worden, ze mogen al snel niet op de leerkracht leunen, iedere dag korte, bondige instructie, je biedt al snel in de eerste periode een aantal klinkers aan, dan kunnen de kinderen snel woordjes lezen. Wordt er nog

aandacht besteed aan het verschil tussen het aanbieden van de medeklinkers en de klinkers? (Prachtig beschreven in het genoemde boekje van Aeppli).

Het is snel mogelijk om technisch lezen en spellen te leren; de kinderen willen snel leren lezen.

In de kleuterklas moeten de kinderen al woorden kunnen hakken (snel).

Lezen doe je eerder dan schrijven, lezen is passiever dan schrijven, dus eerst lezen, dan schrijven.

Het is belangrijk dat het onderwijs 'leerkracht-onafhankelijk' is (ik dacht juist leerkracht -afhankelijk, de kinderen leren van de leerkracht toch?).

-De klanken/letters worden bij J.S. ook aangeboden met gebaren. Ik ben vertrouwd met euritmie, (waarbij je de klanken zichtbaar maakt) en merk dat ik dit een lastig stukje vind. Natuurlijk kun je wel een gebaar of beweging bij een klank verzinnen, maar het zijn technische, mechanische ezelsbruggetjes. Bij de euritmie voel je dat de gebaren/bewegingen waar zijn. Ook hier weer stenen voor brood?

-Je zou misschien kunnen zeggen dat J.S. veel mechanisch oefent (conditioneren), gericht is op snel leren lezen en schrijven, gericht op snel resultaat. De vrijeschoolmethodiek is meer 'organisch', ritmisch, ademend, meer vrijlatend, levendiger, werkt vanuit het geheel (J.S. gaat niet uit van geheel, maar meteen letter), niet op snelheid (en prestaties) gericht maar de tijd nemen voor beleven en ontwikkeling. Als er veel tijd, zorg en aandacht wordt besteed aan het doen en beleven vóór het abstracte lezen, dan heb je zo een bijdrage geleverd aan het op een gezonde en natuurlijke manier de kinderen te helpen te incarneren, hun aardeweg te vinden.

-Nog een punt is dat wij in de vrijeschool het fenomeen hoofdonderwijs hebben. Nieuwe stof wordt na een periode - als er een volgende periode aan de orde is - 'vergeten', de stof 'zakt' en komt later 'gerijpt' weer te voorschijn. Bij het invoeren van J.S. wordt dit uitgangspunt in de eerste klas vaak niet meer gehanteerd, tijdens de rekenperiode wordt het lezen en schrijven door-geoefend.

-Wat je nu volgens mij ziet is, dat enerzijds men de weg wil gaan van de vrijeschool met het kunstzinnige en het beleven, anderzijds snel wil leren lezen en schrijven. Het lijkt me dat je in een soort kramp komt.

-Het aanbieden van spellingregels gaat met J.S. in een rap tempo. Naar mijn idee worden voor de leeftijd te moeilijke spellingsregels aangeboden, er wordt vaak te veel van de kinderen gevraagd als ze die vaak abstracte regels zelfstandig moeten toepassen; er is veel tijd mee gemoeid, ze zijn er eigenlijk nog niet aan toe. Dit hoorde ik van leraren van klas 2 en 3. Als je dit één of twee jaar later aanbiedt, pakken kinderen dit veel makkelijker op (zie G.Reyngoud in zijn boekje over het aanvankelijk lezen). Steiner heeft ergens gezegd dat vóór het negende jaar correct spellen nog niet zo belangrijk is.

Ook zei Steiner dat je tussen de tandenwisseling en het 9de en 10de jaar niet het begripsmatige denken nog moet aanspreken. Dit gebeurt m.i. met J.S. wel. Zie ook blz. 220 in 'Gezondmakend onderwijs' (GA 303) over de werking van het puur intellectuele in klas 1 t/m 3.

-Ik wil absoluut niet zeggen dat J.S verkeerd is. Als je snel resultaat wil hebben, als je geen problemen hebt met conditioneren, is de methodiek prima. En natuurlijk staan er - zoals in veel andere methodieken en methoden - leuke interessante ideeën/tips in waar je je voordeel mee kan doen.

In de cursus werd gezegd dat J.S. versterkend zou werken op de vrijeschoolmethodiek, maar zoals J.S. nu in de lagere klassen wordt ingezet, vraag ik me af of we onze vrijeschoolbron niet verlaten.

Ik zou wensen dat er meer enthousiasme zou ontstaan voor de mooie aanwijzingen die ons gegeven zijn in het vrijeschoolleerplan en dat er dan vanuit het antroposofisch mensbeeld kan worden geoordeeld over en besloten tot wat we wel of niet aan ons vrijeschoolonderwijs toevoegen.

Ingrid Boelens

ingridmboelens@hotmail.com